

- НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ НАУК УКРАЇНИ
- ІНСТИТУТ ДЕРЖАВИ І ПРАВА ІМЕНІ В. М. КОРЕЦЬКОГО НАН УКРАЇНИ
- ВИДАВНИЦТВО «УКРАЇНСЬКА ЕНЦИКЛОПЕДІЯ» ІМЕНІ М. П. БАЖАНА

Редакційна колегія Юридичної енциклопедії

ШЕМШУЧЕНКО Ю. С. (голова редколегії)
 БУРЧАК Ф. Г. (заступник голови)
 ЗЯБЛЮК М. П. (заступник голови)
 ТАЦІЙ В. Я. (заступник голови)
 ГОРБАТЕНКО В. П. (відповідальний секретар)
 АВЕР'ЯНОВ В. Б.
 АНДРЕЙЦЕВ В. І.
 БАБКІН В. Д.
 БАНДУРКА О. М.
 БОЙКО В. Ф.
 ВАСИЛЬЄВ А. С.
 ДЕНИСОВ В. Н.
 ДУРДИНЕЦЬ В. В.
 КІВАЛОВ С. В.
 КОНДРАТЬЄВ Я. Ю.
 КОПЕЙЧИКОВ В. В.
 КОСТЕНКО О. М.
 КУРАС І. Ф.
 ЛИТВИН В. М.
 МАМУТОВ В. К.
 МАРЧУК Є. К.
 МЕДВЕДЧУК В. В.
 МИРОНЕНКО О. М.
 НАГРЕБЕЛЬНИЙ В. П.
 НОР В. Т.
 ОПРИШКО В. Ф.
 ПАНОВ М. І.
 ПОГОРІЛКО В. Ф.
 ПОТЕБЕНЬКО М. О.
 ПРИТИКА Д. М.
 СВЯТОЦЬКИЙ О. Д.
 СЕМЧИК В. І.
 СІРЕНКО В. Ф.
 СТАНІК С. Р.
 СКОМОРОХА В. Є.
 ТИМЧЕНКО І. А.
 УСЕНКО І. Б.
 ЦВЕТКОВ В. В.
 ШАПОВАЛ В. М.
 ШЕВЧЕНКО Я. М.

пер. 2012

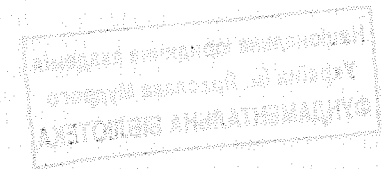
пер. 2013

З 05/054
 № 2017

Юридична енциклопедія

3
ТОМ
К-М

код екземпляра 55497

Київ
 Видавництво
 «Українська енциклопедія»
 імені М. П. Бажана
 2001

появою майнової нерівності, вважав, що д-ва створюється за ініціативою імуших верств, які прагнуть узаконити та закріпити сусп. нерівність, примножити свої привілеї, передусім приват. власність на землю. Остаточний поштовх процесу переходу Польщі до держ. ладу, за Л., дала зх. цивілізація, завдяки якій заможні верстви населення сприйняли ворожі як усьому слов'янству, так і польсь. народові зх. принципи державності і монархізму.

Право Л. тлумачив через призму істор. методу. Не сприймаючи теорії природ. права, він, однак, визнавав ряд дем. положень цієї теорії, перш за все концепцію прав людини. Обстоював необхідність надання народу широких політ. прав і свобод, забезпечення законності та непорушності дем. політичного режиму. В працях «Витоки польського цивільного та кримінального законодавства ягеллонських часів» (1828), «Критичний розгляд Віслицьких статутів» та ін. Л. розглядав процес становлення польсь. права. Вважав, що право — це інститут, який розвивається в міру розвитку сусп.-ва. Чинники, що впливають на розвиток сусп.-ва, викликають зміни і в праві. Походження права пов'язував з «народним рухом», «народною стихією» тощо. На відміну від теоретиків істор. школи права, в Л. поняття «народний дух», «народна стихія», «народний характер» виступають не незмінними, назавжди даними категоріями, а як прагнення до соціальної і політ. рівності, що розвивається разом із сусп.-вом. Право і звичаї первісного сусп.-ва Л. розглядав як тотожні категорії.

Л. був прихильником єдності слов'ян. народів. Виступав проти нац. гноблення, вважав справедливою Нац.-визв. війну укр. народу 1648—54. Його ідеї знайшли підтримку серед дем. укр. інтелігенції, у Кирило-Мефод. братстві.
Лит.: Дубровский П. Иоахим Лелевель и его ученая деятельность. СПб., 1859; Басевич А. М. Иоахим Лелевель — польск. революционер, демократ, ученый (1786—1861). М., 1961; Кеневич С. Лелевель. М., 1970; Попков Б. С. Польск. ученый и революционер Иоахим Лелевель. М., 1974.

В. І. Тимошенко.

ЛЕМКІВЩИНА — істор.-етногр. територія українців, які з давна жили в Карпатах Низьких, Середніх та Західних Бескидах. Назва «лемки» походить від часто вживаного ними слова «лем» (лише). За княжої доби Л. належала до сфери впливу Київсько-Руської д-ви. В серед. II ст. лемк. землі захопила Угорщина, пізніше частина Л. опинилася під владою Польщі. Особливістю соціально-правового життя лемків була орієнтація на *волосяке право*. Важливе значення в правовій культурі лемків відігравали істор. правові традиції, які регулювали організацію господарства, побуту та сім'ї й які були загально-обов'язковими.

1946—47 під тиском польсь. влади лемки були виселені зі своїх предковичних земель: частина населення переселилася в УРСР, а решта (в

ході репресивної акції «Вісла») переміщена в Зх. Польщу. Лемки, переселені до України, живуть переважно у Львів., Терноп., Микол. обл. та Донбасі.

Лит.: Панькевич І. Укр. говори Підкарп. Руси і суміж. областей, ч. 1. Прага, 1938; Тарнович Ю. Лемківщина: Матеріальна культура. Краків, 1941; Бучацький В. Лемківщина і лемки. Торонто, 1961; До 50-річчя акції «Вісла». «Визв. шлях», 1997, № 5; Тарнович Ю. Ілюстрована історія Лемківщини. Л., 1998.

Ю. М. Бисага.

ЛЕН [нім. Leh(e)n, від leihen — позичати] — 1) В середньовічній Німеччині передусім зем. володіння, пожалуване певній особі на умовах виконання військ. чи адм. служби. Якщо первісно термін нерідко вживався у тому ж значенні, що і термін «*бенефіцій*», то з 12 ст. Л. уже означав гол. чин. спадкове пожалування насамперед усередині такої соціальної групи, як феодала («феод»). Практика ленних пожалувань привела до остаточного створення у Німеччині ієрархіч. системи феод. землеволодіння.

Поряд із зем. володіннями у пожалування могли передаватися й ін. джерела доходів. Так, у Л. віддавалася посада сільс. старости (шульцельна). У Л. віддавалися різні доходи, напр., десятина, право на збирання мита, на карбування монет, виноградники тощо. Існував окр. судовий Л., тобто право ленника здійснювати сеньйоральний суд і отримувати на свою користь штрафи, які сплачували порушники.

Акт встановлення ленних відносин складався з комендації (рукостискання і присяги) та інвеститури, символом якої були рукавичка, капелюх або жезл, іноді перстень, меч. Відомі ін. види інвеститури. Поновлювати комендацію та інвеституру слід було шоразу при зміні сюзерена й васала.

Неодмінною і гол. умовою вважалось подержання відданості васала і виконання відповідних обов'язків (інакше Л. втрачався). Крім військ. служби, ленник мав брати участь у здійсненні суду сеньйором. Водночас сеньйору заборонялося позбавляти ленника його Л. Спори між сеньйором і васалом з приводу Л. вирішувалися у ленному суді.

За заг. правилом Л. був спадковим і звичайно переходив одному зі спадкоємців померлого ленника. З числа спадкоємців Л. виключалися діти-інваліди, сліпі тощо, бо ці обставини вважалися перешкодою для покладення на них військ.-службових обов'язків. Не можна було передавати Л. на визначений строк. Однак особливостю нім. ленного права було закріплення самост. права «очікування» Л. За цим правилом одна особа отримувала Л., а інша (або інші) — право від сеньйора претендувати на цей Л. у разі смерті закон. володільця Л. і за відсутності закон. спадкоємця.

Поширена практика ленних відносин у Німеччині привела до оформлення окр. ленного права, найбільш ранній систематичний виклад

якого зафіксований у другій частині «Саксонського зерцала» — зб. звичаєвого феод. права Остфалії поч. 13 ст. Норми ленного права містили й такі збірники нім. звичаєвого права, як «Зерцало німецьких людей» (серед. 13 ст.) і «Швабське зерцало» (кін. 13 ст.), складені за зразком «Саксонського зерцала». Система ленних відносин зберігалася у нім. князівствах до кін. 15 ст. В істор. і істор.-правовій л-рі нерідко терміном «лен» називають форму феод. власності не тільки у Німеччині, а й в ін. країнах періоду феодалізму.

2) Адм. одиниця (округ) у Швеції (швед. län).
Лит.: Саксон. зерцало. Памятник, комментарии, исследование. М., 1985.

В. Д. Гончаренко.

ЛЕНД-ЛІЗ (англ. lend-lease — передача в борг або в оренду, від lend — давати в борг і lease — здавати в оренду, в найом) — система передачі (у вигляді позики або оренди) озброєння, боеприпасів, стратегіч. сировини, продовольства тощо. Поставки за Л.-л. здійснювалися США до країн — союзниць по *антигітлерівській коаліції* під час *Другої світової війни* 1939—45.

ЛЕНІН (Ульянов) Володимир Ілліч [10 (22).IV 1870, м. Симбірськ, тепер Ульяновськ — 21.I 1924, с. Горки Моск. обл.; похов. у Москві] — рос. політ. і держ. діяч, теоретик марксизму. Навч. 1887 на юрид. ф-ті Казан. ун-ту. В грудні того ж року був заарештований за участь у студ. русі, виключений з ун-ту і висланий з Казані. 1891 екстерном склав іспити за курс юрид. ф-ту Петерб. ун-ту і поступив на службу пом. присяжного повіреного в м. Самарі. 1893 переїхав до Санкт-Петербурга, де 1895 став одним із засновників «Союзу боротьби за визволення робітничого класу». 1897 засланий на 3 роки до Сх. Сибіру (с. Шушенське Єнісейської губ.). 1900 під загрозою нового арешту виїхав за кордон, де разом з ін. марксистами почав випускати нелег. газ. «Искра». Став засновником політ. течії *більшовизму*. Розробив першу програму партії, прийняту II з'їздом РСДРП (1903). З 1905 — в Петербурзі; з грудня 1907 — знову в еміграції. 1912 заснував більшов. газ. «Правда».

Повернувшись до Росії у квітні 1917, висунув курс на соц. революцію. Від липня по листопад 1917 — на нелег. становищі. Вів орг. роботу, спрямовану на повалення існуючого в Росії держ. ладу. Очолив жовт. збройне повстання у Петрограді. На 2-му Всерос. з'їзді Рад [25—26.X (7—8.XI) 1917] обраний головою Ради Нар. Комісарів (РНК), Ради роб. і сел. оборони.

В. І. Ленін.

З'їзд прийняв ленін. відозву «До робітників, солдатів і селян», декрети про мир і про землю. З(16).XII 1917 Л. написав «Маніфест до українського народу з ультимативними вимогами до Української Ради». Відіграв вирішальну роль в укладенні *Брестського миру* 1918. Фактично керував заснуванням КП(б)У на її I-му з'їзді, що проходив у Москві 5—12.VII 1918. Організатор 3-го *Комуністичного Інтернаціоналу* (1919). За пропозицією Л. була утворена *Всеросійська надзвичайна комісія*, яка розгорнула б-бу з контрреволюцією і саботажем. Були ліквідовані опозиц. партії та їх друк. органи, що призвело до встановлення однопартійної політ. системи. 19.I 1919 розпущено Установчі збори. Л. був ініціатором утворення СРСР. Від грудня 1922 у зв'язку з тяжкою хворобою не брав участі в політ. діяльності.

Л. прагнув пристосувати ідеї К. Маркса і Ф. Енгельса до проблем сусп. розвитку Росії та ін. країн. Дійшовши висновку про вступ Росії на шлях капіталізму, він обґрунтував необхідність здійснення в країні бурж.-дем. революції та переростання її в соціалістичну. Найважливішим засобом рев. боротьби вважав утворення «партії нового типу», тобто партії професійних революціонерів. Вважаючи, що капіталізм увійшов у свою ост. стадію — імперіалізм, Л. закликав до здійснення у переломних країнах Європи соц. революції, яка, на його думку, повинна була розпочатися в Росії. Негативно ставився до бурж. парламентської демократії та принципу поділу влади. Обстоював курс на встановлення *диктатури пролетаріату* як знаряддя побудови соціалізму та комунізму.

Невдалі спроби 1918—21 замінити ринкову економіку безтоварним комуністичним в-вом (політика «*воєнного комунізму*») змусили Л. перейти до *нової економічної політики*: вжити заходів до поживлення товарних відносин, відновлення грош. обігу, організації держ. торгівлі, регулювання приват. торгівлі за допомогою банків тощо. Невиправдання сподівань на світову революцію спонукали його до розробки теорії побудови соціалізму спочатку в одній, окремо взятій країні.

Осн. праця Л. з питань д-ви і права — «Державна і революція». Вчення марксизму про державу і завдання пролетаріату у революції» (написана в серпні — вересні 1917; незакін.). Л. вважав, що форми бурж. д-ви можуть бути різними, але сутність їх одна — диктатура буржуазії. Він доводив необхідність зламу бурж. військ.-бюрокр. машини, намагався показати її непридатність для трудящих. Разом з тим у ст. «Чи вдержать більшовики державну владу?» (1917) Л. зазначав, що в країнах монополістич. капіталізму виникає новий обліково-реєстрац. апарат і апарат управління сусп. ланками нар. г-ва, який «ла-